

стецтво. Можна додати, що зображення лука і стріл на янтарній підвісці з Іванне дає підставу позитивно розв'язати спірне досі питання про використання цієї зброї згаданими племенами¹¹.

И. К. СВЕШНИКОВ

Новое погребение культуры шаровидных амфор в Ровенской области

Резюме

В статье изложены результаты исследования памятника культуры шаровидных амфор, случайно открытого в 1968 г. у с. Иванье Ровенской обл. Раскопки обнаруженной здесь гробницы проводились в 1969 г. под руководством автора. В погребении были найдены останки двух мужчин в возрасте 17—22 и 40—50 лет. На основании хорошо сохранившегося черепа старшего сделана реконструкция внешнего вида этого погребенного. Инвентарь гробницы состоял из обломков сосудов, типичных для культуры шаровидных амфор на территории УССР и Польши, а также амулета в виде круглого янтарного диска с крестообразным соляным знаком на одной стороне и выгравированным изображением трех человеческих фигур с луком и стрелами на его обратной стороне. Эта подвеска, необычно больших размеров, видимо, представляла исключительную в свое время ценность, а изображенная на ней композиция символизировала сцену поклонения божеству, вероятно, солнцу. Несмотря на крайнюю схематичность фигур, одну из них можно трактовать как главенствующую в культовой церемонии. Все это даст основание видеть в одном из погребенных представителей родовой знати, возможно, вождя, исполнявшего также функции жреца. Схематизация рисунка позволяет предположить, что древний художник представил на диске не мифологическую сцену или героев родовых преданий, а своих современников, которых хотел этим магическим приемом оградить от влияния злых сил.

В. К. П'ЯСЕЦЬКИЙ

Нові пам'ятки тщи́нецької культури в Хмельницькій і Житомирській областях

До нових тщи́нецьких пам'яток, відкритих останнім часом, належить поселення поблизу м. Славути Хмельницької обл., виявлене автором улітку 1967 р.

Воно розташоване за 2 км на захід від міста, на заплавіній терасі правого берега р. Горині (ур. Білі Піски). З півдня його територія обмежена сучасним руслом, а з заходу та північного заходу — старицею. Висота над рівнем води — близько 2,5—3 м. Розміри поселення не встановлені, але культурні залишки простежуються на площі близько 100×50 м. Зверху культурний шар перекритий рихлими пісками потужністю 0,2—0,5 м, які відклалися під час високої повені.

На площі поселення невиразно позначаються сім западин, які, мабуть, залишилися від заглиблених жител. Їх довжина 6—8 м, ширина до 3 м. На місці однієї з них було закладено розкоп, в південній частині.

¹¹ Майже повна відсутність знахідок крем'яних наконечників стріл в гробницях культури кулястих амфор (вони були знайдені лише в Сколобові Житомирської обл. та у Стоку — повіт Пулави у Польщі) дала підставу Ю. Костжевському для його концепції про необізнаність цих племен з луком і стрілами (J. Kozłowski. *Od mezolitu do okresu wędrówek ludów*. — *Encyclopedia Polska*, t. IV. Kraków, 1939—1948, стор. 147—152; його ж. *Pradzieje Polski*. Poznań, 1949, стор. 32—47).

якого виявлено залишки житла. Це напівземлянка, довгою віссю орієнтована з півночі на південь. Вона мала два приміщення неоднакової глибини: північна частина заглиблена в землю на 0,3, південна — на 0,6 м від стародавньої поверхні. Уступ між приміщенням добре зберігся.

В самому житлі (південна частина якого, правда, розкопана не повністю) знахідок було мало. Значно більше трапилося їх за 2—3 м від

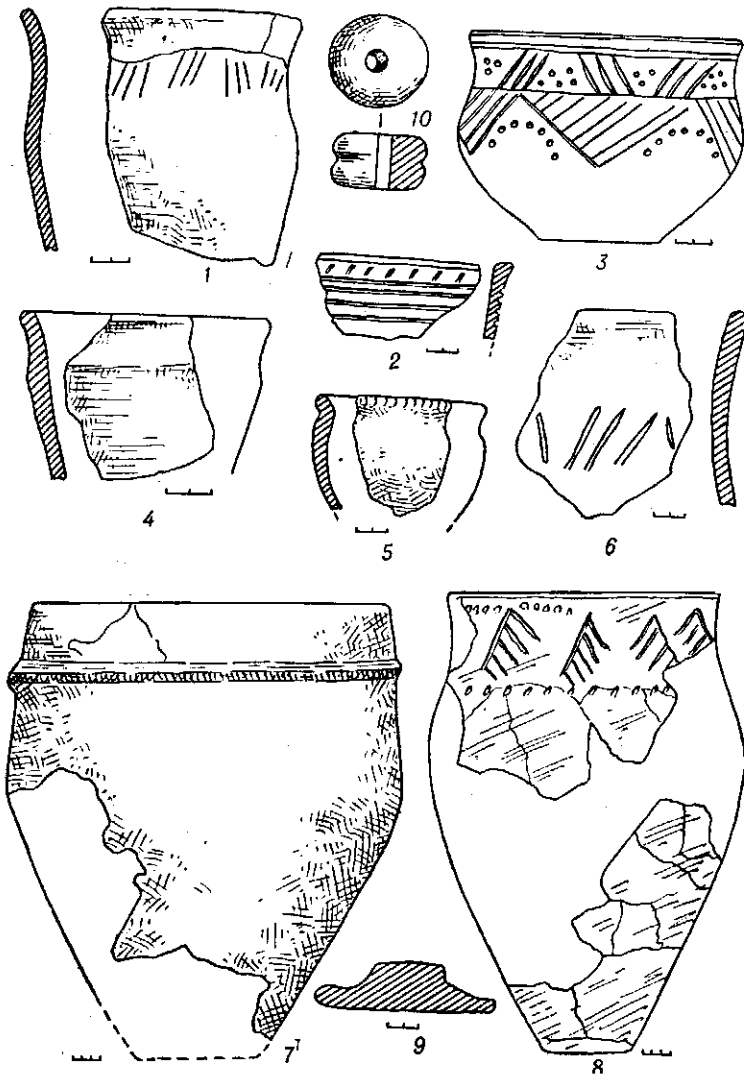


Рис. 1. Керамічні вироби:

1, 2, 4—6, 9, 10 — Славута; 3 — Кам'яний Брід; 7 — Ісаківка; 8 — Хічів.

нього в неглибоких западинах та серед залишків якоїсь вимостки, збудованої з великих і малих уламків кременю та гравелистого пісковика місцевого походження. Знайдено близько 110 уламків посуду бурого і жовтого кольорів, деякі покриті ангобом з жовтої глини. В глиняному тісті — домішки жорстви граніту, обкатані зерна кварцевого піску. Характерною ознакою є домішка слюди. Більшу частину становлять уламки посуду тюльпаноподібної форми з слабо відігнутими, потовщеними вінцями, прямо або косо зрізаними. Діаметр посуду 23—25 і 18—14 см.

Великі посудини найчастіше орнаментовані прокресленими рисками, які утворюють «ялинку», «трикутник» або групи косих смужок. Харак-

терна також орнаментация з кількох паралельних ліній під вінцями. Є і різні комбінації орнаменту, наприклад, паралельних вінцям ліній з косими, косих ліній з крапкою тощо. На уламках від двох великих посудин діаметром 38—40 см під вінцями розміщений досить товстий наліпний валик. Серед інших цікавим є фрагмент чаші чи черпака з добре відмудленої глини червоножовтого кольору. Дуже характерною є орнаментация з прокреслених ліній, які сходяться трикутником (рис. 1, 1, 3, 6).

Слід згадати про глиняне прясло з жолобком посередині (рис. 1, 10), а також про два уламки якогось глиняного предмета у формі підставки (рис. 1, 9).

Знайдено багато крем'яних знарядь та різних уламків і відщепів, які свідчать про їх місцеве виробництво. Трапилося шість крем'яних серпів—чотири цілих, два поламаних. Довжина виробів 12—13,5 см. Поверхня з обох боків відполірована (рис. 2, 1, 2). Серед інших знарядь—вістря стріли ромбоподібної форми, в перетині неправильно лінзовидне (рис. 2, 3) Ще одне вістря було зроблене з поламаного серпа, на що вказує відполірованість окремих фасеток (рис. 2, 4). П'ять скребків виготовлені на невеличких відщепах, один з них подовженої форми, інші мають округлі обриси (рис. 2, 5, 9, 10). Знайдено також сім пожевидних пластинок довжиною 7—9 см (рис. 2, 6—8).

Особливо треба відзначити знахідку — уламок бронзового браслета, зробленого з тонкого (2—2,5 мм) овально-го в перетині дроту. В середній частині він потовщений, а до кінців стає більш тонким.

Житло, яке було досліджене в Славути, за формою, розмірами, двокамерністю знаходить найближчі аналогії на поселенні тшчинецької культури поблизу хут. Пустинка. В кераміці цих поселень також багато спільних рис, що дає можливість поселення неподалік Славути датувати тим самим часом, що й Пустинку¹.

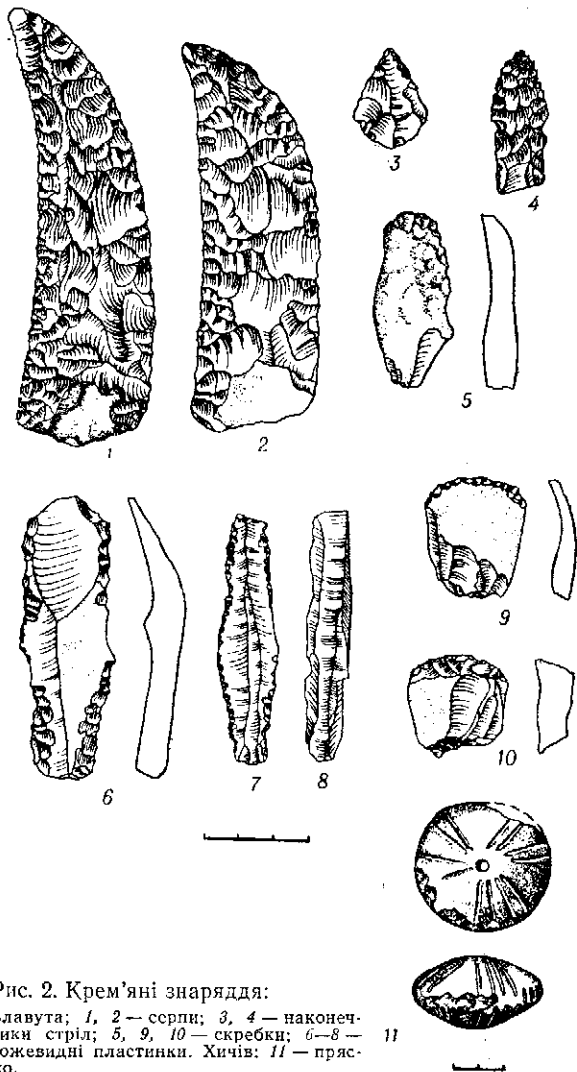


Рис. 2. Крем'яні знаряддя: Славути; 1, 2 — серпи; 3, 4 — наконечники стріл; 5, 9, 10 — скребки; 6—8 — пожевидні пластинки. Хичів: 11 — прясло.

¹ С. С. Березанська. Поселення епохи бронзи поблизу хутора Пустинка на Чернігівщині (попереднє повідомлення).— Археологія, т. XXIII. К., 1970, стор. 161.

На Житомирщині, недалеко від с. Хичів (Володарсько-Волинський р-н), також виявлено поселення, розташоване за 700—800 м на захід від села, на правому березі струмка, який впадає в р. Іршу. Воно займає піщане підвищення розміром 80×50 м, витягнуте перпендикулярно до течії струмка. На поверхні було зібрано невелику кількість типової тшцинецької кераміки. В шурфі (2×2 м) простежено такі прошарки: під орним піщаним ґрунтом залягає шар сіруватого піску з рідкими, дуже дрібними вуглинями. Потужність його 0,2—0,3 м. Нижче — шар жовтого піску потужністю до 0,2 м, а ще нижче — сірого, слабо гумусованого (близько 0,3 м). Далі йде материковий пісок жовтого кольору. Уламки кераміки залягали на всіх горизонтах культурного шару, загальна потужність якого досягає 0,6—0,7 м. З цих фрагментів цілком реконструюється великий горщик тюльпаноподібної форми з дуже малим денцем і заглибленим орнаментом (рис. 1, 8). Діаметр його вінець близько 35, а денця — 8 см. Колір червонуватий, поверхня добре зглажена до легкого блиску. В тісті — домішки жорстви, широко розповсюджені тут породи типу габро-лабрадориту. Виробів з кременю знайдено мало — невеликий кінцевий скребок на відщепі, одна-дві пожевидні пластинки та кілька відщепів. Слід згадати про уламок гранітної зернотерки та прясло з характерним орнаментом.

Поблизу с. Ісаківка цього ж району трапились знахідки за 1 км на північний захід від села, недалеко від дороги до станції Турчинка. Там, де ланцюжком тягнуться невеличкі озерця, біля одного з них на піщаному підвищенні було виявлено уламки посуду і майже цілий горщик, який реконструюється. Посудина великих розмірів (діаметр вінець 45—50 см), з світлої червонуватої глини, вкрита ангобом. Вона має характерну павутинчасту поверхню, в глині — домішки жорстви (рис. 1, 7).

У Черняхівському р-ні, на правому березі р. Тростяниці, яка впадає в Іршу, за 1200—1500 м на захід від с. Кам'яний Брід, трапляються уламки кераміки із заглибленим орнаментом. Тут знайдено майже цілу посудину — низький горщик із слабо відігнутими заокругленими вінцями і увігнутим денцем. Він багато орнаментований заштрихованими трикутниками. Між трикутниками зроблено по сім вдавлень (рис. 1, 3).

В. К. ПЯСЕЧНИ

Новые памятники тшцинецкой культуры в Хмельницкой и Житомирской областях

Резюме

В статье дано краткое описание пяти новых пунктов тшцинецкой культуры, обнаруженных автором в последние годы в Хмельницкой и Житомирской областях. На поселении Славута были проведены небольшие раскопки, обнаружено семь жилищ, одно из них раскопано. На остальных собран подъемный материал.

С. С. БЕРЕЗАНСЬКА, О. В. СУХОБОКОВ

Випадкова знахідка на Львівщині

У Львівській обл. було виявлено крем'яний серп (рис. 1). Знайшов його і передав у 1971 р. в ІА АН УРСР співробітник Інституту гідромеханіки АН УРСР В. С. Сірий. Серп трапився на довгій пищаній дюні по-